

כדי שיזכה חברך, כאן שבא לו הדבר באונס ולא על ידי פשיעתו, אומרים לחברו לחתוך בשיניו (שהוא איסור 'שבות') כדי שיוכל חברו לעבוד עבודה. (עפ"י תוס' גטין מא: ד"ה כופין. אם כי הפוסקים נקטו לעיקר כחילוק הזה, אך יש סוברים שאין לחלק בכך, אם פשע אם לאו (ע' במובא בשבת ד), ולשיטתם יש לתרץ שכאן מעיקרא לא גזרו חכמים, ואין כאן 'חטא' – משום שאין שבות במקדש [וזה בגדר התר גמור ולא 'דחיה', שאפילו אפשר בלא זה אין איסור – כן הוכיח האבני-נור או"ח ק"ח,ו], או לרבי אליעזר משום שמכשירי מצוה דוחים אפילו מלאכה גמורה. גם אפשר היות ואסרו לו עצמו, לכך התירו לחברו, ואילו היה מותר לו לחותכו ביד, [וכן הוא לחכמים אליבא דאמת], אין התר לחברו. כסברה זו נקט המהרש"א).

'אמר ר' יהודה בריה דרבי חייא: לא שנו אלא גמי אבל צילצול קטן הוי יתור בגדים... ותיפוק ליה משום חציצה... לישנא אחרינא אמרי לה, אמר ר' יהודה ברדר"ח: לא שנו אלא גמי אבל צילצול קטן – חוצץ...' – לפרוש רש"י (וכן נראית שיטת הרמב"ם), אין הפרש בין שתי הלשונות בשיטת רבי יהודה בריה דרבי חייא; לפי שתייהן חציצה פוסלת אפילו בפחות משלש על שלש, ואפילו נימה אחת חוצצת, ודברי ר' יהודה אמורים כלפי דין 'יתור בגדים' באופן שאין חציצה. ואולם יש מי שפרש ('שער המלך' כלי המקדש י, ט – בבאור שיטת הראב"ד שם) שאמנם ללישנא-קמא מחלוקת ר' יהודה ברדר"ח ור' יוחנן היא אמורה בענין יתור בגדים, אבל ללישנא אחרינא, ר' יהודה דיבר על חציצה בין יד לכלי, ולא על יתור בגדים, וכפי פשטות הדברים, שהרי דוחק לומר שר' יהודה נקט לשון 'חוצץ' משום דברי ר' יוחנן הבאים לאחר מכן. וגם דברי רבא בשם רב חסדא מתפרשים כפשוטם ללשון זו, שמדבר על חציצה בין ידו לכלי ולא על יתור בגדים. ובוזבז מובן שלא הקשו 'תיפוק ליה משום חציצה' מיד על דברי המשנה 'כורך עליה גמי', אלא רק לאחר דברי ר' יהודה בלשנא-קמא, כי ללישנא-בתרא אכן ר' יהודה דיבר משום חציצה, ולר' יוחנן אליבא דאמת אין חציצה בפחות משלש על שלש שלא במקום בגדים.

'דאמר רבא אמר רב חסדא: במקום בגדים – אפילו נימא אחת חוצצת' – כלומר בין הבגד לבשרו, אבל מעל הבגד – דינו כמו שלא במקום בגדים ואינו פוסל אלא בשלש על שלש. אמנם, רבי יוחנן שאמר שלא במקום בגדים אין יתור בגדים פוסל אפילו בג' על ג' – כוונתו שלא במקום בגדים כלל, אבל מעל הבגד – פוסל. ונראה שאם אינו רחב שלש, גם אם ארוך הרבה – אינו חוצץ. וצ"ע. (חזו"א זבחים ג, ב). יש מי שצדד לומר שבין בגד לבגד אין לפסול משום חציצה, כי ההקפדה אינה אלא שיהא הבגד על בשרו. (בית הלוי ח"א ג). ואולם י"א שגם כשהחציצה בין בגד לבגד (כגון בין כתונת לאבנט) הרי זה חוצץ בין בשרו לבגד העליון, (משא"כ הבגד התחתון, אינו מהווה חציצה בין העליון לבשר, דמין במינו הוא, ששניהם מן המצוה). (עפ"י אבן האול – כלי המקדש, י).

דף קד

'בזוקין מלח על גבי כבש בשביל שלא יחליקו... במקדש אין במדינה לא, ורמינהי חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה...' – משמע בגמרא שאף על פי שאינו מכוין אלא שלא יחליק, אסור לבזוק מלח במדינה משום איסור השוואת גומות, הגם שאינו מתכוין לכך, [בניגוד למרדה תבן שמכוין ליפות הקרקע].

וצריך עיון במה שכתב הפרי-מגדים (והובא במשנה ברורה שיג ס"ק נה) שמותר לפזר חול בבית כמו שנוהגים בבוקר כדי לכסות הרוק, שהרי מותר לכסות הרוק באפר (כבסימן שי), משום שאינו מכויץ לבנין. והלא בגמרא משמע שגם כשאינו מכויץ אסור. ואפשר שלא התיר הפרי-מגדים אלא כשמפזר חול במקומות מסוימים, ואינו שוטחו על פני כל הקרקע, (ע' גם בלשון המג"א שם), משא"כ בזיקת מלח האסורה היינו שמפזר על פני כל השטח. עוד יש לומר שבזיקת מלח כדי שלא יחליקו נחשבת מצד עצמה כתיקון הקרקע, כי מכשיר את ההילוך ואת השימוש בה, ולכן אסור לבזוק גם כשאין בכונתו להשוות גומות. ולפי זה לכאורה אין התר לפזר חול או אפר או מלח במקום שנתכסה קרה והוא מחליק, כדי למנוע החלקת ההולכים שם, (אלא אם יעשה בשינוי. וצ"ב), שגם זה בכלל תיקון הקרקע או משום שאסור לפזר גם כשכונתו למטרה אחרת. אך לא כן כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (כג, יז), שהתיר על פי דברי הפרי-מגדים הנ"ל. ואולם אולי יש מקום להקל במלח משום מניעת הזק דרבים, שלא יחליקו. (ודוקא במלח שאינו עשוי להתקיים, אבל בחול וכדו', לכאורה הוא אסור תורה, שהרי מוסיף על הבנין). וצריך עיון.

'במקדש אין במדינה לא ורמינה... אלא אימא בהולכת עצים למערכה' – ואם תאמר, כיון שהעמידו בשאינו מבטל את המלח במקומו, אם כן גם במדינה צריך להיות מותר, כמו המרדה את התבן? ויש לומר שסומך על המשך הדברים, שבמדינה אין התר אלא בשינוי, ואילו במקדש מותר לבזוק אף ללא שינוי, משום שאין שבות במקדש. (עפ"י מהרש"א.

בלאו הכי נראה לישב, דסתמא דמילתא אדם המפזר מלח שוב אין לו בו שימוש ואינו אוספו, וכמו שכתב רש"י. ורק במקדש היות ואסור לבטלו במקומו משום שמוסיף על הבנין, וגם בגלל חציצה בהולכת האברים חייב ליטלו משם, ועל כן מותר לבזוק. ואם אכן היתה המשנה אומרת 'בזוקין במקדש ולא במדינה' היה במשמע שבמדינה אסור אף באופן שאינו מבטלו, דומיא דמקדש, אך כיון ששינוי 'בזוקין מלח על גבי כבש' הרי מובן שבדוקא נקטו כבש שבמקדש, משום ששם אינו מבטלו, משא"כ בשאר מקומות. (שו"ר כן בחדושי הנצי"ב).
 ויתכן לומר הואיל וברוב המקומות מבטלים את המלח, שוב לא חילקו בין המקומות ואסרו לבזוק אפילו אם בדעתו ליטלו, ושונה מתבן שברך כלל אינו מבטלו).

'הדר אוקים רבא אמורא עליה ודרש, דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי...' – פעמים רבות מצינו בגמרא שרבא חזר בו מדעתו הראשונה, ואף בהוראות שהורה למעשה, וכמו כאן – בברכות לו: שם לו: ('אלא אמר רבא... אלא אמר רבא...'); שבת כו. עא. צב. קב. קיא. קלד: קלו: (וע"ש ברשב"א ה.). וכן לפירוש הרמב"ן והר"ן שם קלב: חזר בו רבא מסברתו הראשונה [והתוס' שם גרסו משום כך 'רבה'].

לעיל מז: וכאן. [וע' ברשב"א לעיל כה: (ד"ה אתא) שרבא חזר בו וקיבל דברי תלמידיו].
 פסחים יב: שם מ. (פעמיים) שם מ: שם קיו: תוס' רשב"א פסחים סג. ד"ה וכדרבא.

יומא נו;

סוכה מו.

ר"ה כח. ושם ע"ב;

ביצה ח;

מגילה כו: (שלש פעמים);

יבמות כ: (ואיכא דאמרי: רב אשי); שם לו; שם מא. (פעמים) עו. קיד:

כתובות ו: שם יא: שם סו. רי"ף שם ריש פרק יא.

גטין עז:

קדושין ט. לב:

תוס' ב"מ י. ד"ה איתביה רבא; ושם כז. 'אמר רבא... אלא...'; וע"ש בע"ב וברד"ה אלא [וע"ש רש"י שם כז: ד"ה נקיטנא וד"ה אימור. וכן מהמשך גירסתו שם 'אמר רבא ראה סלע' (ערמב"ן שהגיה 'רבה') נראה שחזר בו רבא משיטתו דיאוש שלא מדעת]. וכן מתפרשים דברי רבא שם מט. לפי פי' 'מקצת חכמים' המובא בריטב"א שרבא חזר בו מהוראתו, ע"ש. וכן שם סב: לגרסת כמה מהראשונים (ער"ף ר"א ש"ר ר"ח וריטב"א וכ"ה בכת"י מינכן);

ב"ב קכו. קנה:

מכות ח. ושם ע"ב;

ע"ז נח. סה:

זבחים טו. מב. עג. צד. צד:

מנחות ז: יב: מ: נב. (שם עט: לגרסת השטמ"ק) צו;

וע' חולין צה-צו; (וכ"מ שם עז. ע"ש); תוס' חולין מט: (ד"ה רב);

בכורות גד:

וע' גם ערכין ה סע"ב;

תמורה יז. (פעמים); יט: לא.

כריתות ז.

גדה סח.

וכן אמר רבא לתלמידיו (בב"ב קל:): שאם יבוא לפניכם פסק דין שלו וימצאו בו פירא – לא יקרעוהו עד שיביאו לפניו, ואם לא ימצאו לו טעם – יחזור בו. ואף לאחר מיתתו לא יקרעוהו כי שמא אילו היה שם היה נותן לו טעם.

עוד מצינו כמה פעמים בגמרא ש ר ב א היה מורה הלכה למעשה, והיו שהשיבו על הוראתו ו'אכסיה', שנראה שטעה, אך לבסוף הוברר פרט מסוים באותו מעשה שלא היה גלוי מקודם לכן, והוברר שהוראתו קלעה אל האמת לאמיתה. ומובא בספרים (מי השילוח; פרי צדיק ועוד), שרבא בא משבט יהודה והיתה בו התכונה והיכולת 'להריח' הדין כפי שהוא לאמיתו, ולא דוקא לפי הכללים הנגלים לכל, ולכן פעמים שחרגה ההוראה ויצאה מן הכלל. (ע' בכל זה במובא בב"מ פא ובב"ב קלג. ויש להוסיף ממעשה דרבא עם אותו עני – בכתובות סז:). אפשר אם כן שזוהו פשר החזרות הרבות בהוראות להלכה שמצינו ביחוד אצל רבא. וע"ש שבת קלד: שרבא חלש ומזה היה דואג שמא הורה שלא כדין וחזר להחמיר כדעה החולקת.

כן מצינו מספר חזרות אצל אב"י – שבת צב. כתובות לג. גטין ח: ב"מ ו: יז: ב"ב קלא. וכן רב נחמן (עירובין טז: גטין כג.); רב יוסף (קדושין לט. סנהדרין סא.); ר' ירמיה (ר"ה יג.); רבה (ר"ה יג: מנחות עט. לגרסה שלפנינו); רב דימי (שבת סג:); זעירי (חולין נו.); רב אשי (ב"ב קנז:); רב אושעיא (חולין נו.).

'עולא איקלא לבי רב מנשה, אתא ההוא גברא טרף אבבא, אמר, מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל ליה לשבתא...' – וכן היא דעת הירושלמי, שכל השמעת קול בכלי אסורה. וסיפרו שם על רבי אלעא שהתעכב בבית המדרש וכשעלה לביתו ומצאם לבני ביתו ישנים, ישן על פתח הבית מפני שלא רצה להקיש על הדלת בשבת.

(ע"ב) 'בצבת של עץ, שלא לרבות את הטומאה' – פירוש, שאם תיטמא הצבת, הרי הוא כמכניס טומאה נוספת במקדש, לכך מביא צבת שאינה מקבלת טומאה. [ולדעת רבי יוחנן בן ברוקא, עדיף לטמא את האבנט אעפ"י שמרבה טומאה במקדש, וגם מטמא בגד-כהונה שהוא קודש, ובלבד שלא ישהה את הטומאה עד שיביא צבת, כמפורש בגמרא].

(אכן דעת הרמב"ם (ביאת המקדש ג, יז. דלא כרש"י ותוס' בסוגיין) שאין לוקים על הכנסת כלי שנשטמא מאב הטומאה אלא מכת מרדות. ולשיטתו אין בטומאת האבנט איסור דאורייתא משום הכנסת טומאה למקדש. ואפשר שמקור שיטתו הוא מכאן, מכך שהותר לטמא האבנט לצורך הוצאת הטומאה. עפ"י מנחת חינוך שסג, ג ועוד.

ועוד אפשר שאין איסור תורה לטמאות כלים בתוך העזרה, כי שמא לא נתרבתה טומאת פנים (בשבועות טז): אלא במקום שיש חיוב כרת, דהיינו באדם טמא, אבל בכלים אפשר שאין איסור מדאורייתא אלא להכניס טומאה מן החוץ ולא בטומאת פנים. כן חידש המנחת-חינוך שסג, טו.

ע"ע בשיטות הראשונים, בשו"ת דובב מישרים ח"ב א; שבט הלוי ח"ו קפז).

דף קה

ר"ב כהנא מסייע כהני' – ע"ע דוגמאות וציונים כעין זה, במובא בשבת נו.

'מתוך שנאמר אך אל הפרכת לא יבא יכול לא יהו כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח לעשות ריקועי פחים, תלמוד לומר אך – חלק... – לכאורה משמע שיש איסור תורה לבעל מום להיכנס בין האולם ולמזבח, ולא הותר לו אלא לצורך בניה ותיקון והוצאת טומאה. ואכן כך היא דעת הרמב"ם (ביאת המקדש ו, א). ואולם הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, סט) חולק וסובר שאין איסור תורה בכניסת בעלי מומין בין האולם ולמזבח. אין איסור אלא כשניגש אל המזבח לעבוד עבודה. (וכן נראית דעת התוס' בסוכה מד. וכ"כ הריטב"א שם וביומא מד: ועוד).

אמנם, מדברי הרמב"ן נראה שהוא מפרש את הצורך ללימוד מיוחד להתיר כניסה לבניה ותיקון, משום איסור 'ביאה ריקנית' – כלומר ביאה שלא לשם עבודה, האסורה מן התורה אף לכהנים תמימים. אבל אין איסור מיוחד על בעלי מומין להיכנס שמה.

אלא שיש לעיין לפי שיטתו, מניין ללמוד התר לטמאים מן הכתוב הוזה המדבר על בעלי מומין, הרי לבעל-מום אין איסור כניסה מיוחד אלא משום 'ביאה ריקנית' השייך לכל הכהנים, ולא למדנו כאן אלא שכניסה לצורך תיקון והוצאת טומאה אינה נחשבת 'ביאה ריקנית', אך מניין לנו ללמוד התר לאיסור כניסת טמאים למקדש. ועוד, כיצד יתכן שטמא ובעל מום – טמא נכנס (לדעת רב חייא בר אשי), והרי לדעת הרמב"ן אין איסור לבעל מום להיכנס, שלא כטמא האסור בכניסה מצד עצמו.

ונראה שמכאן הוכיח הרמב"ם את שיטתו שיש איסור מסיים בכניסת בעל-מום אף ללא עבודה. [ומכאן למד הרמב"ם (שם א, טו) שהוא הדין לשתוי, לפרוע-ראש או לקרוע-בגדים].

ובדעת הרמב"ן צריך לומר שגם כשנכנס לתקן ולהוציא את הטומאה, נחשבת זו ל'ביאה ריקנית', כיון שאינו עובד, אלא שמשום הצורך לתקן נדחה איסור 'ביאה ריקנית'. ואם כן יש מקום ללמוד התר גם לאיסור כניסה בטומאה, כשם שנדחה איסור 'ביאה ריקנית' לצורך זה. ואף יתכן שטמא קודם לבעל מום, הגם שבטמא יש איסור נוסף שאין בבעל-מום, כי נראה שכך קבלו בהלכה, שבעל-מום איסורו חמור בביאה ריקנית מביאת תמיים. וחומר איסור זה מועיל לדחות איסור טומאה. (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי – ביאת המקדש א, טו).

והחזון-איש (קיב, טו. ובגליונות על הגר"ח) פירש להפך: בכניסה לצורך תיקון לא נאמר בה כלל אזהרת ואל המקדש לא תבא, שענינו משום כבוד המקדש, שבכך שנכנס כשהוא בטומאה מראה שאינו נרתע מקדושתו, אבל כשנכנס לתקן אין פגם בכבוד המקדש, ומכל מקום יש בזה גדר כבוד משום ומקדשי

דף קד

- קסח. א. האם מותר לבזוק מלח על הכבש כדי שלא יחליק, במקדש ובמדינה?
 ב. קרקע חצר שנתקלקלה – האם מותר לשטוח בה תבן?
 ג. האם השמעת קול בכלים, קול שאינו של שיר, מותרת בשבת?
 ד. המשמר פירות בשבת מפני העופות – האם הוא משמר כדרכו?
 ה. נשים המשחקות באגוזים ובתפוחים בשבת – מותר או אסור?
 ו. האם מותר בשבת למלאות מים בגלגל מן הבורות?

א. בזוקים מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו – במקדש אבל לא במדינה. [מפני שבמקדש אינו מבטל את המלח שם, שהרי אסור להוסיף על הבנין. (וגם אי אפשר שיהא מונח שם תמיד – משום חציצה בזמן הולכת האברים לכבש, רק בזוק באופן זמני, בהולכת עצים למערכה, שאינה 'עבודה'), ועתיד ליתלו משם (למליחת עורות המוקדשין), אבל במקום אחר שמבטל המלח במקומו – אסור משום השוואת גומות. וגם כאשר אינו מבטל את המלח, אסור במדינה ללא שינוי אבל במקדש מותר. עפ"י מהרש"א].

ב. חצר שנתקלקלה במימי גשמים, מביא תבן ומרדה (= מרדה, שוטה ומרקע), [ואין איסור משום השוואת גומות מאחר ואינו מבטל את התבן, שהרי הוא ראוי לבהמה או לטיט]. וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה, (ונראה לר"י שגם ביד אסור. תוס'), אלא בשולי קופה, (כלומר, בקופה שנשתברה ונשארו לה שוליים. או גם: הופך את הקופה ונותנה על שוליה ומרדה. ערש"י ותוס').

ג. לעולא, כל השמעת קול בכלי בשבת אסורה, ובכלל זה הקשה על דלת הבית או שימוש בכלי מסוים ('מ'ארק') המטיף מים, כדי להעיר את הישן. [ורק בחולה התיור]. וכן משחק באגוזים המכים זה בזה. ואולם רבה (ברי"ף וברא"ש: רבא) סובר שלא אסרו אלא קול של שיר (בנעימה ובנחת. רש"י). וכגון שימוש בכלי הנזכר בקול מתמשך ונעים, כדי להרדים את הניעור, ולא בקול הנועד להעיר את הישן.
 א. רבנו חננאל פסק כעולא לאסור, וכדעת הירושלמי. וכן החמיר הגר"א (בבאורי לסימן שלה). ואילו הרי"ף ורבי יהודה בר ברזילי פסקו כרבה, שכן רב אחא בר יעקב תירץ כשיטתו, וגם אמימר סובר כן. תוס'. וכן פסקו הרמב"ם (כג) והסמ"ג והרי"א והשלחן ערוך (שלה). ואף לפי דעת רבנו חננאל, אין איסור אלא כשרוצה את השמעת הקול, (או בכגון גלגל הבור, דאושא מילתא), אבל טבעת חלולה שיש בתוכה אבן או עופרת ומשמעת קול, מותר לילך בה בשבת (מהר"ם מרוטנבורק).

ב. כתב הרמ"א (שלה, א) שכלי המיוחד להשמיע קול, אסור אפילו אם אינו קול שיר. ובמקום הדחק או במקום מצוה – ע' בבאור הלכה שם. וע"ע: אורח משפט עא; שבט הלוי ח"א סו. (ויש מקום לפרש שנחלקו בזה רש"י וריטב"א (בשבת נג) לענין זוג שבצואר הבהמה כשאינו פקוק, אם טעם איסורו משום השמעת קול או משום שנראה כעובדין דחול).
 ויש מקום להקל בשעת הצורך מצד עיקר הדין, להשתמש בשבת בטבעת המותקנת על הדלת להקשה (עפ"י שבט הלוי ח"ט עו).

ד. המשמר בשבת פירותיו מפני העופות ודלעיו מפני החיה – משמר כדרכו ובלבד שלא יספק (כפיים) ולא יטפח (בידיו על לבו. רש"י. וערש"ש) ולא ירקד (ברגליו) להבעיתם, כדרך שעושים בחול. ופירש רב אחא בר יעקב: גזרה שמא יטול צרור (ויזרקנו ד' אמות ברשות הרבים).

ה. נשים המשחקות באגוזים או בתפוחים בשבת (בגלגול על הקרקע, ומכים הפירות זה בזה) – אסור, שמא יבואו להשוואת גומות לצורך המשחק. (ואם משחקות להרוויח ממון – בכל אופן אסור. ע' שלטי הגבורים; רמ"א שלא, ה; רש"ש).

א. לדעת עולא, וכן פסק רבנו חננאל, באגוזים יש טעם נוסף – משום השמעת קול. ואסור לשחק בהם גם כשאין השוואת גומות, כגון על הטבלה ולא על הקרקע. תוס', שלטי הגבורים.
ב. כתבו התוס' (וכן הוא בסמ"ג): אין למחות בנשים ובתינוקות המשחקים, שמוטב ויהו שוגגין ואל יהו מזידין.

ו. ממלאים מים בגלגל במקדש מבור הגולה ומבור הגדול שבעזרה, אבל במדינה אסור – שמא ימלא לגינתו ולחורבתו (מתוך שממלאים בו בלא טורח, יבוא להשקות בשבת. או שמא יוותר לו ממה שצריך לשתות, ויחוס על המותר וישפכנו לגינה. או שמא יאמרו ממלא לגינתו ולחורבתו הוא. ר"ן). ומסופר על אמימר שהתיר במחוזא, כי אין שם גינות וחורבות. כיון שראה שהיו שורים פשתן (או כוסמין) – אסר להם.

ציינו באר מסויימת, 'באר הקר' (על שם מים חיים שנבעו ממקורה. רנב"י), שהתירוה עולי גולה למלאות בה ביום טוב, (שיש להם כח לעקור שבות מפני דוחקן. רש"י), ולא התירו אלא זו בלבד.

מפרש רבנו תם: דוקא בגלגלים גדולים שייך לגזור, שממלאים מים הרבה בבת אחת, אבל שלנו קטנים הם ומותר.

מדברי הרי"ף נראה שאסור לשאוב מבור שבחצר שיש לו גלגל, ואילו הרמב"ם (כא, ה) מתיר. (שלטי הגבורים. וכן כתב הרי"ף להתיר בבור שבביתו, הואיל ואין שם גינה וחורבה להשקות וגם אין שריית פשתן מצויה שם).

קסט. א. המכניס שרץ מת למקדש – חייב או פטור?

ב. המכניס כלים טמאים למקדש – חייב או פטור?

ג. שרץ מת שנמצא במקדש – כיצד הכהן מוציאיו?

ד. שרץ מת שנמצא במקדש בשבת – מהיכן מוציאים אותו?

א. אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל: המכניס שרץ טמא למקדש – פטור (מזכר ועד נקבה תשלחו – מי שיש לו טהרה במקוה, יצא שרץ). ניסו בגמרא לתלות דין זה במחלוקת תנאים ודחו שלכל התנאים חייב. (ואולם שמואל יפרש שהדבר שנוי במחלוקת, ונקט כדעת הפוסט. תוס'. ולגרסת רבנו חננאל דחו בגמרא שלכל התנאים פטור).

[לדעת הפוסט, גם מצות עשה של שילוח מחנות לא נאמרה עליו. כ"מ בגמרא וכן מפורש בתוס'].

א. לפהתוס', דלא כרש"י, למסקנא נשארו בגמרא שהדבר תלוי במחלוקת התנאים, שרבי שמעון בן ננס פטור ולרבי עקיבא חייב. הרמב"ם פוסק שחייב.

ב. לדעת הפוסט מכניס שרץ, הוא הדין במת. אך אפשר שבמת חייב הואיל ויש במינו טהרה במקוה – באדם חי. עפ"י תוס' מנחות צה: ד"ה אין; נדה כה: ד"ה פרט.

אם האדם שנכנס עם השרץ נוגע בו, הרי שנטמא בעצמו וחייב משום כניסתו. וכן אדם הנושא מת ונכנס עמו, אפילו אינו נוגע בו, הרי נטמא בחיבורין וחייב משום כניסת עצמו בטומאה. והוא הדין בנבלה – שהרי היא מטמאה במשא (עפ"י תוס' סוטה כ: ד"ה לא).

ב. המכניס טמא שנטמא בשרץ או באב-הטומאה כלשהו – חייב (משום ולא יטמאו את מחניהם. וענשו מלקות במזיד. ורש"י הוסיף כרת וחטאת, והקשו עליו מדברי התורת-כהנים, שאין 'כרת' בהכנסת כלים). ואולם בכלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה, (כי אין טומאת מדרס לכלי חרס. וגם כשנגע במת, אינו נעשה אב הטומאה מפני שאין לו טהרה במקוה, כפי שדרשו חכמים מן המקראות) – פטור. רש"י ותוס' נקטו כדבר פשוט שיש איסור תורה בהכנסת כלי טמא. וכן דעת הראב"ד. ואולם הרמב"ם (ביאת המקדש ג, יז) כתב שאין לוקין על הכנסת כלי שנטמא מאב-הטומאה אלא מכת מרדות.

ג. שרץ-מת שנמצא במקדש – לרבי יוחנן בן ברוקא, כהן מוציא בהמיינו (ולא בגופו – שלא ייטמא בעצמו), ואף על פי שטמא בכך את האבנט – עדיף לעשות כן כדי שלא לטהרות את הטומאה. רבי יהודה אומר: יוציאנו בצבת של עץ (שאינה מקבלת טומאה), ואעפ"י שמשוהה את הטומאה עד שיביא צבת, עדיף כך שלא לטמא דבר נוסף, את האבנט.

ד. מהיכן מוציאים אותו בשבת – לרבי שמעון בן ננס, מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח, (אבל לא מהעזרה – משום איסור טלטול מוקצה). לרבי עקיבא, מכל מקום שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת לנכנס בטומאה, דהיינו העזרה כולה. [ושניהם מקרא אחד דרשו, בדברי הימים, בטהרת הכהנים והלויים את הטומאה אשר הוציאו מבית ה', שהכהנים הוציאו מן ההיכל לעזרה, והלויים הוציאו מהעזרה. לפירוש התוס', שורש מחלוקתם הוא אם המכניס שרץ לעזרה חייב או פטור]. בשאר כל המקומות – כופים עליו פסכתו (עד מוצאי שבת).

דף קה

קע. למי מותר להכנס להיכל כדי לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה? מהו סדר העדיפות באישים הנכנסים?

הכל נכנסים בהיכל לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה.

א. וכן נכנסים לבית קדשי הקדשים כדי לתקן ספר התורה אשר שם, ושלא יתעפש ויתקלקל. תוס' ב"ב יד. ד"ה שלא.

ב. יש מי שצדד לומר שאין התר להכנס אלא לצורך בניה ותיקון כאשר המקדש בנוי אך לא כאשר אין בנין כלל (ע' הר צבי כאן בשם הגר"ח זוננפלד).

מצוה בכהנים להיכנס. אין שם כהנים – נכנסים לויים. אין שם לויים – נכנסים ישראלים. מצוה בטהורים ובתמימים. ואם אין – ייכנסו טמאים ובעלי מומין. (אך אל הפרכת לא יבא. אך – חלק ומיעוט). כהנים טמאים וטהורי ישראל – לתנא שבברייתא אחת, ישראל נכנס. ולפי מה ששנה רב כהנא, כהן נכנס. וכן כהן בעל-מום וישראל תמים – באנו לאותה מחלוקת (חזון איש קיב, טו).

טמא ובעל מום – רב חייא בר אשי אמר רב: טמא נכנס [שהרי הותר בקרבנות צבור]. רבי אלעזר אומר: בעל מום נכנס [שהותר באכילת קדשים].

יש מי שצידד לחדש שלא הותר לטמאים להיכנס ולתקן או להוציא את הטומאה אלא לסוג טמא שאין בו חיוב ביאת מקדש מהתורה, [כגון טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן], אבל טמא שמוזהר בביאת מקדש וקדשיו, לא הותר (עפ"י אבי עזרי (רביעאה) א, טו).